

ΠΡΕΛΟΥΔΙΟ

ΓΙΑΤΙ ΓΡΑΦΟΥΜΕ ΒΙΒΛΙΑ; Είναι πράγματι αναγκαία; Ικανά; Τί δεν έχει ακόμη γραφεί, δειχθεί, ειπωθεί, αναλυθεί; Πόσες και πόσοι διαβάζουν, από την άλλη μεριά, τα βιβλία που γράφουμε; Κι εμείς; Διαβάζουμε αυτά των άλλων; Ακόμη και τα δικά μας, μετά τη συγγραφή και την έκδοσή τους; Αλλά... εφόσον γράφω, πιστεύω.¹

Πρόσφατα διάβασα το βιβλίο του συναδέλφου και φίλου Κώστα Βέργου, *Τόποι και Ουτοπίες των Νέων Χρόνων*² μια διαδρομή στις ανθρώπινες ουτοπίες, ενδιαφέρουσα, τολμηρή, μελαγχολική. Μου ζήτησε να γράψω την *Εισαγωγή*. Σκέφτηκα... και έγραψα:

Πόσες ουτοπίες έχει δημιουργήσει, ζήσει και υποφέρει ο άνθρωπος;... Γέφυρες ανάμεσα στον τόπο και στον μη τόπο είναι οι σελίδες του βιβλίου, και οι λέξεις μοναχικοί περαστικοί ανάμεσα στο ανθρώπινο τέλος και στην (πολιτική ή μεταφυσική;) ελπίδα. Ο Ανθρωπισμός, τα «Φώτα» (Les Lumières) της γνώσης, που θα φώτιζαν τον κόσμο και οι φωτιές

1. Γιώργος Βέλτσος, *Η Καθημερινή*, Δευτέρα 25 Οκτωβρίου 2021.

της Γαλλικής Επανάστασης, ο Ναπολέον, προηγούμενος ο ουσιαστικός δημιουργός του Enlightenment Ερρίκος ο 8ος (με τον Τόμας Μόρ να σιωπά), ουτοπιστές, σκληροί και αιματοβαμμένοι...

Γιατί, λοιπόν, γράφουμε βιβλία; Ανάμεσα στο Μηδέν και στο Απειρο η νεωτερικότητα προτείνει ως μέσον κατανόησης και αλλαγής τον λόγο. Επικίνδυνο μέσον, ρωτήστε τον Δαντόν, και αυτόν που τον έστειλε στη «Χήρα», ακολουθώντας τον στην συνέχεια. Ο αδιάφθορος Ροβεσπιέρος έπεσε θύμα της δικής του ουτοπίας για έναν καλύτερο, δικαιότερο κόσμο, όπως και οι αναρχικοί κατά την Παρισινή Κομμούνα. Γράφουμε βιβλία για να κατανοήσουμε το ακατανόητο· έτσι βαφτίζουμε την απώλεια θυσία, τους αντιπάλους δαίμονες και το Κακό πεπτωκότα Άγγελο. Ίσως και να εξαγνιζόμαστε από αυτή τη διαδικασία, όπως οι θεατές (και όχι οι ήρωες) της αττικής τραγωδίας...

Στις σελίδες αυτού του βιβλίου ο συγγραφέας συνειδητοποιεί, με θάρρος και αξιοπρέπεια, αλλά και με διακριτικότητα και μελαγχολία, το χάσμα ανάμεσα στην υπόσχεση και την πραγματοποίησή της. Η κοινοτοπία του Κακού, η πολιτική πανώλη του Ναζισμού που κατέστρεψε την Ευρώπη, κρύβει πίσω της και άλλες πολλές! Διαφεύσεις για έναν κόσμο, όπου ο καθένας θα εργαζόταν σύμφωνα με τις δυνατότητές του, αλλά θα αμειβόταν σύμφωνα με τις ανάγκες του, για έναν κόσμο όπου η Ισότητα θα οδηγούσε τον άνθρωπο στην υψηλότερη ουτοπία, αυτήν της Αδελφότητας, στηριγμένη στην πραγματική Ελευθερία!

Η μελαγχολία σε αυτά που γράφουμε δεν προδίδει την ιστορία και την πορεία μας, την επιβεβαιώ-

νει! Χρησιμοποιούμε τις λέξεις — οχήματα εννοιών και μάρτυρες διαπιστώσεων για την ποιότητα της ανθρώπινης φύσης, για τον φετιχισμό της καταναλωτικής κοινωνίας και τη μεταμόρφωση του καπιταλισμού στο σύγχρονο τέρας του «χρηματοπιστωτικού» Τίποτε, που αλλοτριώνει τους πάντες και τα πάντα.

Και η Τέχνη; Α! Μετατράπηκε σε «τέχνη», δυστοπική κοινοτοπία, μέσον πλουτισμού των ατάλαντων μαριονετών υπέρ των παραγωγών της αλλοτρίωσης, όπου «όλα είναι τώρα», εξορίζοντας έτσι τη μνήμη σε κάποιο μακρινό Άουσβιτς, παρέα με τον Πλάτωνα και την Αθηναϊκή Δημοκρατία.

Τί μένει λοιπόν; Τα βιβλία. Η ανθρώπινη μελαγχολία, δείγμα αυτοσυνειδησίας και εγρήγορσης, η ονειροπόλος αγάπη και η πολυφωνία των απόψεων και, κυρίως, των βίων και των διαδρομών μας!

Στις *Επτά Παραλλαγές πάνω σ' ένα (α-όρατο) Θ* προσπάθησα να καταγράψω βιωμένες εμπειρίες τού σήμερα, εικόνες, ήχους και κραυγές με λέξεις, αφήνοντας αόρατο το πραγματικό Αίτιο,² επικεντρώνοντας μόνον στο αιτιατό.

Στην *Πρώτη Παραλλαγή* αναφέρομαι στη βία, και στο στερητικό άλφα της αποδόμησης, της αταξίας και της ανόητης «αναρχίας», βλέποντας τα παραπάνω ως το αποτέλεσμα της συμβολικής πατροκτονίας ή, μάλλον, της αδυναμίας της, που διαλύει τον κοινωνικό ιστό, πληγώνοντας τους ήδη κοινωνικά πληγωμέ-

2. Βλ. Christian Boltanski, Paris 1944-2021.

νους. Περιγράφω τα πρόσφατα γεγονότα στην Ελλάδα και στον κόσμο, ως αποτέλεσμα της έλλειψης νοήματος και της οριστικής (;) απουσίας κανονικής κοινωνικής ζωής, και προσπαθώ να διακρίνω στο βάθος το πραγματικό Αίτιο.

Στη *Δεύτερη Παραλλαγή* παρατηρώ ότι το ειπωμένο τίποτε ακυρώνει την όποια προσπάθεια της γλώσσας να λειτουργήσει ως το εργαλείο υπέρβασης της οδύνης διά της περιγραφής της (τέχνη), οπότε η διαδρομή από την τέχνη στον μύθο, από εκεί στο παραμύθι, με κατάληξη στο απλοϊκό ψεύδος, ακυρώνει την όποια προσπάθεια υπέρβασης αυτού του ίδιου του Αιτίου.

Στην *Τρίτη Παραλλαγή* με απασχολεί η φτωχοποίηση της γλώσσας, αποτέλεσμα της ανυπαρξίας ιδεών, και οι γεμάτες βλακώδη φανατισμό βεβαιότητες των αβέβαιων, που δείχνουν ότι η τυφλή άρνηση του προφανούς, ως υποχρεωτική θέση αποδόμησης της πραγματικότητας, αποτελεί και μια ασυνείδητη επιστροφή σε σκοτεινούς χρόνους.

Η *Τέταρτη Παραλλαγή* επικεντρώνεται στον φόβο, καθώς και στο αναπάντητο ερώτημα γιατί υπάρχουν όλα αυτά, ενώ θα μπορούσε να μην υπάρχει τίποτε; Η επανάκαμψη των ιδεολογιών ως θρησκευτικά δόγματα, ανέγγιχτα και «ιερά» και η ανάγκη, η αγωνία των νέων ανθρώπων για θρησκευτικές αλήθειες, οδηγούν στο μίσος εναντίον όλων. Ο φόβος του κενού (και η αναζήτηση να μπει στη θέση του μια βέβαιη και καθησυχαστική απάντηση) οδηγεί στην απο-

δόμηση των πάντων. Έτσι το τίποτε επανέρχεται ως η μοναδική αλήθεια.

Η Πέμπτη Παραλλαγή εξετάζει τις εικονικές βεβαιότητες της εποχής μας. Η «πραγματικότητα» του Facebook και ο δήθεν εαυτός, όπως διαμορφώνεται από τη γνώμη των άλλων για μας, από τον φόβο που έχουμε γι' αυτό που νομίζουμε πως τελικά είμαστε, αυτό που θα θέλαμε να είμαστε και η απροσδιόριστη συνολική εικόνα του προσώπου μας, οδηγούν στον πνευματικό ευνουχισμό, με την πλήρη ισοπέδωση της προσωπικότητας και την αντικατάστασή της από τη μάσκα.

Η Έκτη Παραλλαγή προσπαθεί να δείξει πως η διηνεκής προβολή, δηλαδή η ατελεύτητη επανάληψη της κοινοτοπίας, ο ορίζοντας δίχως γραμμή διαφυγής και το μη ορατό, δημιουργούν ένα απόλυτο και υποχρεωτικό παρόν, κατανοητό μόνον τώρα, αποδομώντας έτσι τη μνήμη (όλα είναι τώρα!).

Στην Έβδομη Παραλλαγή εξετάζεται το γεγονός και η προβολή του στον χρόνο ως μια προσπάθεια αναδημιουργίας του, συχνά ψευδής ή και εντελώς φαντασιακή. Η δικαίωση (;) διά της ανατροπής (της λογικής πάνω από όλα) καταλήγει στην πλήρη επικράτηση της βίας, τόσο σε προσωπικό, όσο και σε οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο. Τα γεγονότα στη Γαλλία, στην Ισπανία, αλλά και στη Μεγάλη Βρετανία και στις ΗΠΑ το αποκαλύπτουν. Η εγκληματικότητα στην Ελλάδα, ο «μπαχαλακισμός» και το μίσος κατά του άλλου (του πανεπιστημιακού, της οικογένειας, του φιλήσυχου πολίτη) το αποδεικνύουν. Έτσι, από την

προσωπική και συλλογική μνήμη, αυτή που ενώνει τις οικογένειες και τις κοινωνίες, περνάμε στην αμνησία, στο ψεύδος, στην κάλπικη κατασκευή. Η μεταφορά όρων από φτωχότερες γλώσσες, τα *Click and Go* και τα *Take Away*, που σηματοδοτούν τη φτωχοποίηση της γλώσσας μετατρέποντάς την σε σύνολο ήχων/φωνημάτων χωρίς περιεχόμενο, οριοθετούν μία δήθεν πραγματικότητα, εξορίζοντας ταυτόχρονα το όνειρο, και τη βαθειά ανάγκη του ταξιδιού.

Επίσης, στην *Εβδομη Παραλλαγή*, επιχειρώ να συνδέσω τις προηγούμενες με την καταληκτική *Coda*, δείχνοντας και το ουσιώδες πρόβλημα της εποχής μας. Παραγνωρίζουμε το *Αίτιο*, στρέφοντας το πρόσωπό μας αλλού, σε μια ανόητη ομφαλοσκοπήση και σε έναν στρουθοκαμηλισμό που, υποτίθεται, μας απαλλάσσει από την οδύνη του γνωρίζειν.

Τέλος, προσπαθώ στην *Coda* να αφηγηθώ τα γεγονότα της τελευταίας χρονιάς, χωρίς να προβάλλω αποκλειστικά την προσωπική μου πικρία... Είναι, άραγε, δυνατή η επιστροφή στην αθωότητα; Υπάρχει ακόμη το καταφύγιο στις παιδικές ιστορίες; Η αθανασία ως το αντίδωρο της (βιωμένης) ζωής και η στιγμή ως η αναγκαία εφεύρεση ενάντια στη μονοτονία της επανάληψης, αποτελούν ακόμη έννοιες θεραπευτικές; Το *Αίτιο* μπορεί να εμπλουτίζει, χωρίς να ακυρώνει, την κατανόηση της ολικής πραγματικότητας; Ή μήπως αναγκαία είναι η πτώση (Δείρε με! Δείρε με!), πριν από την ανά(σ)ταση;... Δείτε την νέα, παγκόσμια επιτυχία *Squid Game* στο Netflix, όπου είναι σαφές πως η ζωή μας έχει γίνει πλέον ένα

βίντεο-game,³ και αυτό δεν έχει να κάνει με την (υψηλή) ποιότητα της παραγωγής. Ίσως τελικά να αντιλαμβανόμαστε το *Αίτιο* διά του παιγνίου (ακόμη μια *Παραλλαγή*);).

Έγραφα αυτό το βιβλίο, το τέταρτο κατά σειράν περί της *Ευρωπαϊκής Νεωτερικότητας*, απελευθερωμένος από τις συμβατικές πανεπιστημιακές υποχρεώσεις μου, ως ένα κείμενο απολογητικό, ενίοτε με θυμό, σύγχυση, πικρία, αλλά και ευγνωμοσύνη γιατί ζω, αισθάνομαι και κρίνω, ταυτόχρονα κρινόμενος. Η αυξημένη εγκληματικότητα στις μέρες της πανδημίας, οι γυναικοκτονίες (ναι, όχι απλώς ανθρωποκτονίες!), οι επιθετικές συμπεριφορές όλων έναντι όλων, η υποβάθμιση των ανθρωπιστικών σπουδών και γενικότερα του Πανεπιστημίου, όπου οι τηλεδιασκέψεις αντικατέστησαν την ανθρώπινη επαφή διδασκόντων και διδασκόμενων, δηλώνουν, συνολικά τα παραπάνω, τη χαρακτηριστική καμπή στις μέρες μας της ιστορίας των κοινωνιών. Προσπαθώ να καταδείξω πως αυτή δεν είναι μια απλή καμπή – μια αλλαγή πλευσης, αλλά πραγματική, ουσιαστική αλλαγή κιβωτού!

Το κείμενο είναι αρκετά προσωπικό, αλλά δεν αφορά μόνον εμένα. Σε όσες και σε όσους με γνώρισαν κατά τη διάρκεια των πανεπιστημιακών μου μαθημάτων, δεν έχω παρά να πω «...εγώ είμαι. Το κατα-

3. Το γεγονός ότι η πραγματική ζωή και το παιχνίδι εμπλέκονται και αλληλονοηματοδοτούνται προκαλεί την μήνιν πολλών οπαδών του «πολιτικώς ορθού». Όχι τη δική μου... – αντίθετα, η ισοπεδωτική «ισότητα», ναι!

νόησα απέναντί σας. Γνωρίστε τον εαυτό σας μέσω του κόσμου που σας περιβάλλει).

Τέλος, αποφεύγω τις πολλές παραπομπές, αλλά καταχωρώ τη βιβλιογραφία που συμβουλευτήκα, ως βοήθημα σε όσες και σε όσους ενδιαφέρονται να συνεχίσουν την έρευνα πάνω στη σύγχρονη πραγματικότητα, και να προσθέσουν παραλλαγές στο ίδιο (α-όρατο) Θ. Ολοκληρώνω το κάθε κείμενο προτείνοντας ένα (σχετικό με αυτό) τραγούδι, του οποίου οι στίχοι⁴ βρίσκονται στο τέλος του κάθε κεφαλαίου. Εδώ το *Black Rider* του Bob Dylan:

*Black rider, black rider, you've been living too hard
Been up all night, have to stay on your guard
The path that you're walking, too narrow to walk
Every step of the way, another stumbling block
The road that you're on, same road that you know
Just not the same as it was a minute ago
Black rider, black rider, you've seen it all
You've seen the great world and you've seen the small
You fell into the fire and you're eating the flame
Better seal up your lips if you wanna stay in the game
Be reasonable, mister, be honest, be fair
Let all of your earthly thoughts be a prayer
Black rider, black rider, all dressed in black
I'm walking away, you try to make me look back
My heart is at rest, I'd like to keep it that way
I don't wanna fight, at least not today*

4. ...αμετάφραστοι (άλλο το τραγούδι και άλλο το ποίημα), παρακαλώ ακούστε τους με την μουσική!

*Go home to your wife, stop visiting mine
One of these days, I'll forget to be kind
Black rider, black rider, tell me when, tell me how
If there ever was a time, then let it be now
Let me go through, open the door
My soul is distressed, my mind is at war
Don't hug me, don't flatter me, don't turn on the charm
I'll take a sword and hack off your arm
Black rider, black rider, hold it right there
The size of your cock will get you nowhere
I'll suffer in silence, I'll not make a sound
Maybe I'll take the high moral ground
Some enchanted evening, I'll sing you a song
Black rider, black rider, you've been on the job too long*

<https://www.youtube.com/watch?v=MHBMPYvQO8w>

Οι δύο ζωγραφικοί πίνακες, του εξωφύλλου και του εσωφύλλου είναι του εικαστικού, συγγραφέα και μουσικού Marc Sarrazy. Merci Marc !

Θ.

[...]

